

Д-р Володимир Левицький.

СТО МИЛЬ НА КОЛЕСІ

Львів.

Накладом Книгарні „Наукового Товариства“ ім. Шевченка,
1925

Д-р Володимир Левицький.

СТО МИЛЬ НА КОЛЕСІ

ЛЬВІВ.

Накладом Книгарні „Наукового Товариства“ ім. Шевченка.
1925

Присвячую українському Пластови.

Автор.

(Відбитка з „Молодої України“).

~~Друкарня ІІВ. О.О. Василян у Жовкві.~~

Відїзд зі Львова.

Наш плян — зробити в сім році більшу туру ровером, починав з початком липня що раз більше наближатися до здійснення. Наші колеса, себто мою машину і мого товариша проф. П. Лушпинського, піддаємо основній ревізії перед виїздом зі Львова; мій ровер іще передвоєнний »Стирія«, проф. Лушпинського новий »Пух«, дістають т. зв. подвійне перенесення, що дозволяє без великого напруження сформувати і доволі стрімку, а то й довгу гору. Ладимо наплечники (рукзаки); вага їх коло 6 kg., наші ж ровери важуть: мій 15, проф. Лушпинського 16 kg., тож із наплечниками і усяким знаряддем до направи роверів випадає на кожного з нас округло по 24 kg. Богато однак з річий, що ми взяли з собою, можна було безпечно лишити дома. Тому, що ми числили лиш на їзду днем, не взяли з собою ліхтарок — необережність, що пімстилася на нас пізнійше. — Наша ціль — переїхати на колесах вперед підкарпатську сторону зах. Галичини аж по Татри, а опісля перекинутися на схід, оглянути наші гори і Підгірєм дістатися на Поділє. Менше інтересні партії рішили ми — щоб не гаїти часу — переїхати залізницею.

Ровери готові до дороги, цикльометри, що подають переїхану дорогу, провірені, дорога пересту-

діована після військових мап дуже подрібно, тож прощай, Львове, на кілька тижнів! 8 липня с. р. о год. 8³/₄ починаємо нашу туру в напрямі городецької рогачки.

Між Замішанцями.

Дорога — хоч називається мурованка — дуже погана. Вжеж то всі дороги в околиці Львова, крім може янівського, а в части винницького гостинця в дуже лихому стані, повні вибоїв, нерівностей, каменюк, а про направу ніхто й не думає. До того спинює нас сильний західний вітер, що хвилями аж віддих запирає. Всеж таки до Городка ми заїхали як-так на полудне (29.5 km.), трохи відпочили, перейшли кладкою через Верещицю, яка недавно по тутешніх полях широко гуляла, та пустилися в дальшу дорогу. Їзда стає що раз тяжша, в Братківцях напав нас дощ, дорога розмоклася, а перед Родатичами (40 km.) дощ замінився в зливу. Перериваємо їзду, сідаємо в Родатичах на потяг і серед нагального дощу добиваємося до Перемишля. Тут переночували у вічливого директора української гімназії і другого дня о год. 7¹/₂ пустилися здовж лівого берега Сяну в дальшу дорогу на захід.

Переїхавши міст на Сяні та довгу угорську (нині грунвальдську) улицю, їдемо болотом, що лишилося по вчешній зливі, аж до Куньковець. Поля близько Сяну всі під водою, а навіть і там, де вода по повені вже уступила, збіже, трава, ярини, ціла тяжка людська праця замулена, змішана з піском та болотом. Дорога, постійно на захід — стає дуже живописна, особливо від Вапівців і Красічина, де місцями робить вражінне гір-

ського краєвиду. Найкрасша партія — се безперечно від Речполя; однак тут жде нас тяжка праця, бо дорога підноситься до висоти 355 м. і яких два кілометри треба тягнути ровери перед собою. В кінці станули ми на вершку гори, що носить дуже цікаву назву Київ, і тут відпочиваємо та любуємося гарним видом, а мій товариш робить соняшну купіль. За те з якою сатисфакцією зїздимо з сеї гори в долину до місточка Кривча, що положене о 120 м. низше! Сеж нема більшої радості для цикліста, як тоді, коли може силою розгону без руху ніг зїхати в долину (технічно ми се називали «шпріцером»). В Кривчи, де напилися дуже доброї води, переїхали попри гарну церков, а опісля через польське місточко Бабиці дісталися до Дубецька (32 км. від Перемишля) в саме полудне. Дубецько, невелике польське місточко, замітне замком Стадницьких та тим, що тут вродився «князь польських поетів» біскуп Красіцкі. В Дубецьку в реставрації, де ми задержалися хвилю, чули ще українську мову.

12 км дальше на захід їдемо через Бахурж попри парк Скшиньських, перетинаємо вузкаторову колійку Пшеворск-Динів, лишаємо Динів милю на полудне від нашої дороги та покидаємо Сян, що аж до тепер вірно нам товаришив. Звідси дорога стає що раз тяжша, що раз більше підноситься до гори (в Ігіозі (на 428 м., за Баричом у Мурованці аж на 444 м.); всеж таки дорога добре удержана, а від Уяздів (15 км. на захід від Динова) стає дорогою першої кляси. Що раз частійше трапляється нагода довгих зїздів у долину, а від Мурованки до Домарадза (4 км.) починається довга

остра серпентина в діл, яка нагадує найкрасші серпентини в горах. У Домарадзи (7 год. вечір) покидаємо прегарний гостинець, що веде дальше на полудне до Кросна, і віздимо в довжезне мазурське село Лютчу, що тягнеться над потоком Стобницею. Дорога тут уже приватна, розбита, знищена, повна груди і каміння так, що ровером ледви сяк-так можна кермувати. По трох квадрансах тяжкої, претяжкої дороги стали ми на кінці Лютчі (70 km від Перемишля). Звідси переїхали ми в полудневім напрямі до Красної, та раз тому, що вже ніч запала, друге, що ніде не було дороговказів, та що ми не мали ліхтарок, ми довший час блудили і аж о 9¹/₂ вечером стали в Красній в гостиннім домі пп. Зілинських по 78-кілометровій дорозі.

Красна і її околиці — се безперечно найцікавійші сторони української етнографічної території. Сім сіл, а саме Красна (первісна назва Коростенка), Опарівка, Петруша Воля, Ріпник, Бонарівка, Ванівка (польск. Węglówka) та Чорноріки, се немов ізольований укр. острів, окружений довкола з усіх сторін польським морем. Се т. зв. Замішанці. В їх мові, зближеній до мови Лемків, заховалося багато архаїзмів, а деякі людські типи просто козацькі. Я не фільольог і не етнограф, щоби розводитися над діалектичними та фольклорними прикметами Замішанців і згадаю лиш, що більшу студію про них друкував свого часу пок. проф. І. Верхратський в виданнях Наук. Тов. ім. Шевченка. Дещо найти можна в польській монографії про Кросно й його околиці кс. Сарни, теперішнього крилошанина лат. консисторії в Перемишлі. Поза тим із Красної походить найліпший наш лінгвіст, проф.

д-р І. Зілинський, що приладжує простору студію про Замішанців.

Сама околиця дуже живописна; сей етнографічний остров лежить на доволі високім гірським хребті, що тягнеться від Стрижова в напрямі Кросна, та в Сухій Горі доходить до висоти 592 м. Тож ціла ся територія робить вражінне гір; потоки пливуть тут немов гірські, доволі високі хребти гір т. зв. Чорноріки, покриті густими лісами, які однак що раз більше девастують, а подекуди (особливо гори Королівська і Суха) наїжені величезними скелями і камінними бовдурами, з яких найкрасші та найбільше характеристичні лежать яких 2 km. на схід від Одриконського замку і звуться Прядильницями; до них привязана доволі інтересна легенда. І кліматичні ріжниці тут великі; коли на долині вже весна, то в Чорноріках іще санна, а збіже доходить з яких два тижні пізнійше. Як усюди в околиці Кросна, так і тут розвивається нафтяний промисл, а найбільше шибів побудовано серед дуже гарного окруження в Ванівці. Денебудь вийти на горб, то усюди прегарні краєвиди; коли ми пр. з д-ром Зілинським вийшли на горб у Красній, то овид сягнув аж по Сяніцькі гори, по Старувесь із великим єзуїтським монастирем, по Березів і Стрижів. Та безперечно найкрасшим обектом у тій стороні є прегарні руїни Одриконського замку, що стоїть на території Чорнорік. Руїни, звеличані колись польським поетом Гоцинським у повісті »Król Zamczyska«, хто знає, чи не найкрасші в цілій Галичині. Коли ми станули серед тих руїн замку, побудованого на недоступній скелі, який памятає ще XIII ст., то побачили кра-

евид рідкої краси. Дукля і її славний провал, Кросно і далекі Карпати геть аж по Татри з одного боку, Сухагора і Прядильниці з другого боку, се дійсно штафаж, гідний сих чудових руїн. А коли ще далеко в горах затягнулася чорна хмара і почало греміти, нагадалася мені сцена, яку так поетично змалював Гощинський. Коли ми пізніше з Кросна їхали на захід, то довго-довго бачили ми сі руїни, до яких Поляки ще нині паломничать мов до національної Мекки. Недаром серед сих руїн здвигнули вони пам'ятник великого свого героя Костюшка.

В Красній перебули ми чотири гарні, хоч дощеві дні, любувалися тутешнім лагідним воздухом, купалися в гірськiм потоці та познайомилися з тутешніми укр. літниками, серед яких я віднайшов колишнього мого ученика, судю з Кросна п. Н.

В Красній побудована величава, мурована, дуже інтересна церков заходом о. Прислопського, в селі є українські крамниці і кооперативи.

Розписався я довше про сю інтересну сторону в надії, що може моя нотатка заінітересує наших людей, учених, літників і ин. Доїзд сюди не тяжкий, бо і від Стрижова і від Кросна не дуже то далеко.

По кількох днях приємного побуту у пп. Зілинських виїхали ми з Красної дня 14 липня кіньми (бо ізза непогоди дороги в тих околицях під ровер неможливі), переїхали попри ліси на Сухій Горі (власність генерала гр. Шептицького), попри гарні Прядильниці, оглянули Одриконський замок та в Корчині, славній колись-то з виробу добрих полотен, де розпрощалися з нашим гостинним господарем п. д-р Зілинським. В Корчині всіли

ми вже на ровери і по милі дороги переїхали Вислок та стали в Кросні. Втім, з багатьох оглядів інтереснім місті, звіснім мені вже давнійше, задержалися ми коротенько і переїхали на дворець, положений доволі далеко за містом. Тому, що дальше дорога з Кросна веде постійно здовж залізничого шляху і краєвидно мало інтересна (цікаві лиш рафінерії нафти в Єдлічах і старий Беч, що колись-то гордо називався малим Краковом), рішили ми дальшу дорогу відбути залізницею, бодай до Струж. Та від Струж на захід злива по дорозі позривала мости, тож *volens-polens* мусіли ми їхати залізницею дальше і через гарно розкинений Грибів — знаний мені давнійше — приїхали ми до Нового Санча, де серед дощу прибули о 9¹/₂ вечером. Звідси рішили ми їхати дальше за всяку ціну ровером. До Санча зі Львова переїхали ми 125 km. на колесах, а 170 km. залізницею.

В Пенінах і Татрах.

Переночували ми в Новім Санчу в доволі поганім готелю за дорогі гроші та рано 15 липня коло 8 год. вибралися в дальшу дорогу. Переїхавши улицями доволі гарного та чистого міста, минули ми на Ягайлонській улиці невеличку та чепурну церковцю і українську бурсу (се все діло маленького гуртка тутешньої української громади) і по добрій, хоча ще болотнистій від учорашнього дощу, дорозі скоро через широкий Попрад дісталися до Старого Санча, віддаленого на полудне о милю дороги від Нового міста. Колись се старе польське місто було славне та багате; нині лише старий костел та монастир Клярисок, засновані в XIII ст.

королевою Кінгою, пригадують колишню славу. Сам костел доволі інтересний; в нім лежить св. Кінга та Ядвіга, жінка Володислава Локтика. Та на жаль срібного саркофагу св. Кінги, що є в монастирській каплиці, полученій з костелом, не могли ми оглянути, бо до сього треба єпископського дозволу. В будинку монастира міститься нині краєва шевська школа. — Дальша дорога зі Старого Санча з початку погана і болотниста, стає що раз ліпша і веде постійно здовж Дунайця. Між Гольковичами і Кадчею переїздимо через міст на правий бік Дунайця, і звідси починається дуже гарна й дуже добра дорога. Дунаєць, могутня, широка, глибока гірська ріка — з шумом котить бистро свої голубі філі, а над ними раз-у-раз увиваються срібнобілі чайки (меви). Прегарна се ріка — один лиш наш Черемош у Жабю трохи подібний і краскою води і силою струї і ревом і шипотами до сього величавого допливу Висли, що творить границю нашої етнографічної території. Тож ми користуємо з кожної нагоди, щоби в філях Дунайця відсвіжити наші сили; купаємося в Кадчи, а пізніше в Тильмановій, де задержалися в полудне на довший відпочинок. Дальша дорога веде здовж Дунайця постійно на полудне серед що раз то красшої, величавішої природи; сеж бо ми наближаємося до Пенін, сього — побіч Татр — жемчуга західних Карпат. Коло 5-ої год. з полудня станули ми в кінці в Кросценку над Дунайцем (45 km. від Нового Санча). Примістившися в добрій, жидівській господі, зараз таки вибралися до Щавниці, віддаленої о 5 km. від Кросценка по лівім боці Дунайця. Щавниця — ся колишня «королева поль-

ських вод« дуже підупала; зїзджають сюди головно Жиди і то не ті богачі, але найбіднійші пролетарі. Коли ми сюди прибули, жерела всі були вже замкнені; однак заряд зробив для нас як туристів виїмок і ми випили по кілька склянок славної Юзефінки. Признаюся, що такої доброї, приємної в смаку води ніколи ще не доводилося мені пити, а пив я в життю багато і буркутів і усяких Kristallwasser'ів. Щавниця лежить у місці, де Руський потік вливається в Дунаєць; сеж остання оселя польських гірняків, бо вже сусідні села Явірки і Шляхтова — се українські лемківські села, що висунулися найдалше на захід нашої етнографічної території. Щавниця — се кінець славного перелому Дунайця через живописні, хоча не високі Пеніни, які ми довго-довго ще бачили в часі дороги другого дня; Пенін, що мають багату туристичну літературу, не беруся тут описувати — се не є ціль моїх споминів. Повернули ми пізнім вечером до Кросценка, славного також мінеральними водами і купелями в Дунайци, ще раз відсвіжилися в Дунайци, зїли на вечеру пстругів (се в Кросценку належить до програми) і переночували дуже порядно, вигідно і доволі дешево.

16-го рано виїхали ми з Кросценка по год. 7 просто на захід. З початку дорога доволі прикра, бо постійно підноситься в гору (Кросценко 420 м.) аж до Нового Торгу (593 м.); до сього ще й краєвидно неінтересна. Аж в Ключківцях відкривається нараз величава панорама Високих Татр, покритих у багатьох місцях снігом; а що день гарний, гори чисті, тож видко кожний вершок. Від Ключковець їдемо на полудне з яких чотири кі-

льометри острим спадом на долину; ровер котиться сам і ми не оглянулися, а вже найшлися знов над Дунайцем коло великої коршми, де дороги діляться на право до Нового Торгу, на ліво до Чорштина а. Звертаємо на ліво і за хвилю стаємо над Дунайцем на чеській границі коло величавих руїн славного чорштинського замку. Памятають вони ще XIII вік; тут ховався перед Татарами Болеслав Сидливий, тут жила славна Естерка за часів Казимира Великого, тут 1651 р. пробував славний Наперський, що за часів Хмельницького з гуралями підніс повстання проти шляхти і Жидів і рік пізніше за те наложив головою. По другім, уже чеськім боці Дунайця, видко руїни давнього угорського замку Нидиці, що колись належав до Заполіїв і Палочаїв. Тут між обома замками починається славний перелом Дунайця, що через Пеніни тягнеться аж під Щавницю.

Під замком у Чорштині стрічаємо відділ польських скавтів аж із Великопольщі; і всюди, чи в Татрах над Морським Оком, чи під Чорногорою, чи то в Делятині, чи в Ворохті, все бачили ми відділи польської молоді, що або як скавти, або як відділи воєнного підготовання ведуть самотійне, а однак здисципліноване життя, що дає їм нагоду пізнавати край і розвивати самотійність і любов до своєї минувшини. І мимохіть приходить мені на гадку, як мало у нас можна зробити в тім напрямі під нинішню хвилю і як далеко ще її мають скавти і польські гарцержи, за якими стоїть і школа і військо і преса і ціла суспільність.

Від руїн Чорштина звертаємо понад Дунайцем на захід; їдемо через великі, але мало інтересні

гірські села, як Маньови (тут відпочиваємо і купуємося в Дунайці), Дембно, де стоїть старенький, деревляний костел із XIV ст. і де при коршмі в місці, де Бялка впадає до Дунайця, переїздимо на правий бік Дунайця, недалеко чесько-польської границі. Вїздимо в широку новоторгську долину, минаємо села Гаркльову і Ваксмунд та стаємо в Новім Торзі о год. 1 в полудне (34 km. від Кросценка).

Новий Торг доволі гарне містечко, що для гуралів має таке саме значінне, як для наших Гуцулів Косів або Делятин; тут є гарний ринок із доброю реставрацією Гіжицького, є гарний старий костел, є й гімназія. Тут бере свій початок Дунаєць, бо тут сходяться обі його жерельні ріки, Білий та Чорний Дунаєць. Звідси прегарний вид на схід на Пеніни та на полудне на величаві Татри.

З Нового Торгу їдемо даліше на полудне здовж Білого Дунайця. Овид замикають нам Татри, а на їх переді дикий Гевонт (1900 m.), що під ним розсілося Закопане; високий на 14 m хрест на вершку Гевонта видно милями з далека. Дорога що раз підноситься в гору і біжить здовж залізниці; однак вона добре удержана, наглих піднесенень нема, тож їдемо без змучення. В Шафлярах, великім гуральськiм селі з оригінальним костелом, єсьмо вже на висоті 646 m., по купелі в Білім Дунайці, їдемо через довжезне село тої самої назви, даліше минаємо Поронін на висоті 743 m., що є немов передмістям Закопаного, а по 7 km. вїздимо в кінці на територію Закопаного о год. 5 по 60 km. дороги від Кросценка. Переїхали ми через Крупувкі, головну улицю Закопаного, довгу улицю Каспрусе

і задержалися у свояків на Живчанському передмістю. Ще того самого дня пішли ми на прохід в напрямі Стронжиської долини і т. зв. реглів.

Про Закопане, сю літню столицю Польщі, стільки вже писано, що обмежуся хіба до кількох заміток. Закопане має подвійний характер; як літнисько, де рік-річно зїзджаються люди з усеї Польщі, має в собі багато гохштаплерства -- слідно се головно на Крупувках і сусідних улицах, готелях, магазинах, ресторанах, данцінгах. Для сеї класи людей Татри з їх величавою красою не існують; що найбільше існує Морське Око, куди можна вигідно поїхати автом і випити сніданне або зїсти обід серед величавого окруження, бо се належить до програми, як належить також до програми купити в однім з численних sklepів, що продають вироби ніби закопанського домашнього промислу, цюпагу і парадувати з нею. Ті гохштаплери — то, як майже усюди — розпаношені доробкевичі, головно Євреї. І вони то спричиняють нечувану дорожнечу. Досить сказати, що за термос, що збився нам у дорозі, зажадано від нас ціну в троє висшу, як у Львові, а в туристичному магазині не знали навіть, що існують термоси з подвійним герметичним замкненнем. Навіть оливу до роверу купили ми аж у Новім Торзі, бо в Закопанім її не було, хоча тут циклістів багато.

Але є ще друге Закопане; се Закопане, що, завдяки ідеальному положенню (837 м.), завдяки лікарям і філянтропам, як д-р Халубинські, д-р Храмець і Длускі, стало одною великою санаторією для хорих на легкі, що тут находять полекшу і здоровле. Є тут у кінці і Татрянське Товариство

з численними секціями, але його діяльність побачить тільки справжній турист, що шукає вражіння не на Крупувках, але на верхах і турнях Татр. Тих справжніх туристів побачити можна аж далеко за Закопанім і пізнати їх по їх убранню; як туристи, так і туристки убрані переважно по мужеськи, а ізза Vubikorf-у не раз тяжко догадатися, чи се він, чи вона. Нарід тут гарний, мужчини одягнені в коротенькі гранатові спенцери, білі довгі штани, в горі вишивані, долом розтяті, закінчені кокардою, на голові маленький капелюх, прикрашений мушлями. В поведенню джентельмени — одного такого великана-джентельмена бачили ми в Новім Торзі в ресторані, — а в противенстві до наших Гуцулів кождий знає дуже добре назви всіх вершків і кождий уроджений провідник.

17 липня їдемо роверами до Морського Ока; до сього жемчуга Татр веде прегарний, дуже добре удержаний і дуже практично збудований гостинець, довгий на 31 km. А хоч майже постійно веде він до гори, аж на висоту 1393 m., і хоч лише місцями можна їхати ровером, а переважно треба іти пішки, однак і чудові види і гірський воздух стільки дають принади сій дорозі, що й не жаль трудів. З Закопаного виїздимо о год. 7:30 рано, їдемо через Крупувкі і ул. Замойського, де минаємо пам'ятник Халубинского (що «відкрив» Закопане) з прегарною фігурою в бронзі славного гусяря Сабали, якого увіковічнив Сенкевич. Минаємо в дальшій дорозі Ящурівку, одну теплицю в Татрах (постійна температура $\pm 20^{\circ}\text{C}$) і підходимо що раз висше і висше в гору через Топорову, Цирлю і Поронец. Так входимо в долину річки Бялки; чудовий

вид на Татри — десь узявся і дощ і громи, верхи раз-у-раз закривають хмари і відслонюють їх знов. На 22 км. минаємо на Бялці границю польсько-чеську — на мості, що веде на Яворжину, польська і чеська сторожа — оподалік, купаємося в зимній воді Бялки на велике счудованнє польських митових урядників. 4 км. від Морського Ока переходимо попри стрімкий хребет Волошина і минаємо гарні, сині водопади Міцкевича, що з висоти по скелях спадають у Розтоки, а в кінці о 12:45 стаємо над берегом Морського Ока. Тут повно автів, автобусів і типових гуральських фір, повно скавтів, вояків та усяких туристів. А що нараз почався дощ, то всі ті аматори гарних вражінь зглотилися в ресторані Татранського Товариства, що удержує тут дім для туристів. Прегарне, синє Морське Око! Альпейські озера, які я бачив, чи то 4 кантонів, чи Wallensee, чи Lago Maggiore, певно красші і величю і краскою води, однак мало яке з них має таке дуже дике окруженнє. Риси (2503 м.), Менгушовські Турні (2427 м.) і дикий Монах (2764) — се величавий штафаж кітловини, що в ній міститься Морське Око. А коли вийдемо ще 200 м. висше, то трафимо на другий котел із Чорним Ставом. Жереп, денедє кедри, а серед жерепу вівці, а понад тим дикі, нагі скелі, денедє покриті ще снігом, денедє серпанок із хмар, що переливаються по верхах — усе те складається на чарівну якусь симфонію.

Відпочивши тут довгий час і зївши доволі недобрий, а за те дорогий обід у ресторані на висоті 1400 м., пускаємося в поворотну дорогу. Се просто розкіш їхати назад до Закопаного. Дорога сходить

у долину прегарними, довгими серпентинами так, що нераз 10 km. не треба навіть педалом рушити. Ровер летить стрімголов, лиш у двох місцях недалеко Закопаного треба його провадити (один раз на просторі 2 km.). Ще раз купаємося в Бялці, ще раз оглядаємо величаву панораму Татр, аж тут знов виринув перед нами Гевонт і за хвилю минаємо Ящурівку та стаємо по 62 km. дороги з поворотом у Закопанім, де за час нашої неприсутності впад добрий дощ.

З Закопаного виїхали ми в поворотну дорогу 18 липня о год. 9¹/₂ рано. Ідемо постійно в долину, тож не чуємо найменшої втоми; а до того й дорога знаменита. Ще раз — останній уже купаємося в Шафлярах у Дунайці, ще раз оглядаємо величаву панораму Татр, на яких тут і там осіли хмари, і вже о 11 єсьмо в Новім Торзі. Тут купуємо оливу до роверів (згадую про се, бо ніде в часі цілої дороги порядної оливи не могли ми дістати), а по добрім і недорогім обіді минаємо міст на Чорнім Дунайці і їдемо далі на північ у напрямі Хабівки. З початку дощ і болото, але се треває лиш коротку хвилю; дорога першоклясна, знаменито удержана, однак з початку доволі тяжка, бо постійно підноситься в гору. Миж бо кидаємо новоторгську долину і входимо на водний діл Горців, що ділить Дунаєць від Раби і йде горою Обідовою, яка підноситься на 1040 m. До села Клікушової, гарно положеного, з прегарним видом на Татри, зїздимо довгою серпентиною і від сеї хвилі такі серпентини стрічаємо що раз частійше. В кінці стаємо на висоті 812 m., яких 200 m. над Новим Торгом, і звідси починаємо прегарну їзду до Ха-

бівки. Панорама тут величава; з заду за нами ма-
естатичний, грізний ланцюх Татр, чистий, без хмар,
з правого боку ще рисуються Пеніни, а на ліво
видко Західний Бескид із довжезною копулястою
Бабиною горою (Babia góra), що своїм шпилем
1725 m. високим творить найвисшу точку Карпат
аж по Горгани. Дорога тут прегарна; нічого ди-
вного, бо се головна дорога Краків-Закопане, тож
раз-у-раз стрічаємо авта, що гонять у Татри і на-
зад. Вз галі такого руху авт, як на дорозі Санч-
Цавниця, Новий Торг-Закопане, нема здається у ці-
лій Галичині; за те у східній Галичині по цілих
днях не стрічали ми ані одного авта ні ровера.
Та в зах. Галичині дороги прегарно удержані; що
1 km. або 2 стрічаємо дорогового сторожа, що
пильнує дороги і зараз приводить її до порядку;
а у нас? Та про се ще дальше розкажу. Що раз
довшими, що раз острійшими серпентинами зїздимо
в долину і стаємо о 4 з полудня в Хабівці
(42 km. від Закопаного). Дорога йде дальше на
північ на Мислениці до Кракова, ми одначе скру-
чуємо до залізничої стації (Хабівка — се важна
узлова точка) і задержуємося тут на ніч в якімсь
жидівським готелику. Звідси робимо ще прогульку
до Рабки по поганій дорозі (3 km. від Хабівки),
яка пригадує нам дорогу в Лютчи. Рабка — се бла-
годать для хорих дітий; тут є води йодові, бро-
мові і солоні, добрі для золотушних і рахітичних
дітий. Тож сотки дітвори увихається коло тих
цілющих жерел і по парку; і ми пробуємо сеї води,
але не в силі проковтнути її. Людий тут багато,
та всеж таки чується, що тут усе ще дуже при-
митивне; навіть сей першорядний ресторан та ка-

варня, куди ми поступили, дуже й дуже нагадує провінцію. Само село Рабка не має крім старсго костела нічого замітного. — Вертаємо до Хабівки, купаємося в Рабі, а опісля проф. Лушпинський направляє педал — перша направа ровера від виїзду зі Львова. Сидимо пізно вечером у Хабівці; стація залізниці в долині під нами. З далека доходить до нас прегарний спів; се хтось сильним барітоном співає звісні польські пісні: (Старий циган, Байки) — нараз чуємо безсмертне »Над Прутом«. Хто се тут на окраїнах Галичини співає сю нашу питому пісню? На моє питаннє якийсь чемний wywiadowca пояснює, що се почтовий урядник п. Р., перенесений сюди зі »східної Малопольщі«. І ясна мені стала туга сього чоловіка. Здоров, брате!

Хабівкою і Рабкою скінчили ми нашу туру на заході і рішаємо перекинутися в наші гори. А що дороги попсовані, мости зірвані, тож з Хабівки їдемо залізницею на схід. Досвіта дня 19 липня з Хабівки везе нас потяг до Стрия; в Добрій — де зірваний тор переносимося до другого потяг, далі в Лімановій з великими рафінеріями нафти минаємо славне побоєвище, де Бороєвич 1914 р. здержав Москалів в їх поході на захід, минаємо далі Санч, Ясло, Кросно. минаємо Сян у Сяноці, і вечером стаємо в Стрию. Тут за увесь час дороги стрінула нас перша і одинока секатура; на двірці казали нам доплатити за ровери якусь таксу, але доволі неввічливий урядник не був у силі нам вияснити, за що то доплата, чи то міська, чи воевідська. Переночували ми в Стрию; заїхали на другий день до Станіславова і 21 липня о 8 рано станули в Делятині, звідки почали ми другу часть нашої

дороги через Гуцульщину, Покуття і Поділля. Дотепер зробили ми 362·4 km. роверами.

Гуцульщина і Покуття.

З Делятина їдемо через Гориш звісним Краєрівським гостинцем до Дори. Та сей, колись то найкрасший гостинець у наших горах — вже не той, що перед війною. Вибої, яких ніхто не направляє, ostrі каміні на дорозі замінюють його з колишньої першорядної дороги на звичайну типово-галицьку мурованку. Іще до Микуличина їдеться як-так, як за давних, добрих часів; але перед Татаровом дорога позаростала травною, понищена, а в Татарові вже цілком погана. Рух через Яблоницю на колишню Угорщину устав цілком, тож усім байдуже що дорога попсувалася.

В Дорі за тих кілька літ по війні багато змінилося; бачимо ріжні крами і кооперативи з українськими написями, а хоч gros літників — Жиди, як за давних добрих часів, однак відчувається, що Дора се чисто українське село.

Скупалися ми в Пруті і за хвилю станули в Яремчу під могутною, дикою стіною Явірника (1467 m.), так добре мені звісного з колишніх передвоєнних тур у Горгани. Та Яремче також не те, що давно. Величавий колись, сміло кинений кам'яний віадукт, що попри міст над Ізонцом був унікатом в Європі, знищений у світовій війні і заступлений ординарною залізною конструкцією. Прегарний перебія Прута (водопад), що дико кидався по скелях серед такогж дикого окруження, багато стратив на красі, від коли над його плесом побудовано ніби-то каварню, ніби-ресторан Шаротку,

де заходять люди, яким вид водопада додає апетиту. — Та й дальша дорога до Ямної сумно на-строює; по правім боці камінолами і неестетичні, вілі, другий віадукт рівнож знищений і замінений нині залізним, славний Кратерівський камінь вандалськи посмарований — те все наводить сумні рефлексії. За те в Яремчи і Ворохті жидівські, примітивні, ординарно поброєні ресторани-каварні, з культурним написом »dancing« нагадують нам, що і в наші гори суне вже »европейська культура«.

Минули ми гарний все водопад Капливець, відпочили у Микуличині, де як раз трафіли на велику церковну місію, зїли дешевий та цілком добрий обід в укр. гостинниці Гуцуляка, скупалися в Пруті та пустилися до Татарова. Дорога крутиться під жемчугами наших гір, під Баранією, Хомяком (1544 м.), Синяком (1664 м.) з одного, а Явірником із другого боку над гарним, диким руслом Прута. Се рішучо найкрасша частина дороги, якби не знищення, про яке я згадав висше. Татарів нині пустий, немов усе замерло; колишнього гамору не слідно, лиш дезде видно кількох літників-Жидів.

З Татарова їдемо до Ворохти; та коли дорога Микуличин Татарів бодай нагадувала колишню свою славу, то дорога до Ворохти існує хіба на те, щоб на каменяках і болотнистик вибоях витрясти живцем душу з тіла. Колись інтересна була се дорога, бо вела над Прутом серед праліса між Магурою і Ребровачем; нині ліс перерубаний, Магура світить обдертими, каміністими боками, а хіба лиш хвиля, коли далеко виринає на овиді Говерля та Петрош, дає душі туриста трохи розради. До Ворохти приїхали ми о год. 4·45; та щож? В ко-

лишній, так добре мені знаній гостинниці Перкатука, що нині стратила цілком український характер, не нашли ми приміщення, тож пішли на ніч до Черногорського двірка Як жеж змінилася Ворохта! Колись перед війною гуділо тут туристичне життє; тут у Черногорськiм двірку, а пізнійше у Перкатука збиралося товариство, що обговорювало тури в Горгани, Черногору, мармароські, а то й родненські гори. Тут був центр українського туристичного руху; тут збиралися ми з пок. братом Юліяном, пок. о. Чапельським, д-ром Коцюбою, д-ром Л. Кульчицьким, проф. Вітошинським і багатьома іншими та йшли звідси в гори, любитися їх красою, пробувати своїх сил і віддохати на висоті 2000 м. повними грудьми. А нині? Кордон іде вершками Черногори, поза Ворохту залізниця не йде. туристів тут не видно, (лиш часами ще приїздає з Коломиї старенький 90-літний емер. майор Hoffbauer, колись найліпший турист і знавець наших гір, щоби бодай здалека глянути на Черногору), літників мало, а й ті стараються змінити колишній укр. характер Ворохти. Тут тепер санаторія станіславівської каси хорих, тут за другим вїядуктом табір воєнного вишколу польської шкільної молоді. А наші колишні туристи — або постарілися, або перенеслися до Підлютого, або в Стрийщину. Шкода нашої Черногори та наших прегарних Горганів!

Тут у Ворохті по раз перший мали ми більшу напору ровера. Коли з проф. Л. пішли ми на прохід, щоби оглянути величаву панораму Ворохти, один із хлопчисків, що також мешкали в двірку (син п. майорової) зі злоби перебив гуму в ровері проф. Л. Через те завтрішня наша дорога опізналася о го-

дину, а по дорозі кілька кілометрів за Ворохтою ще і аз треба було направляти ровер. Їда в Чорногорськім двірку лиха, нічліг дорогий і лихий — до того на ніч додано нам ще двох туристів, а зимно було таке, що треба було топити в печі.

З Ворохти до Жабя веде дорога «цісарка», як кажуть Гуцули, 34 км. довга Та ота цісарка, що творить головну артерію, що лучить Жабе з його залізничною стацією Ворохтою, дає такий доказ нездарности дотинних чинників, що просто стид і сором, що така дорога може існувати. Порівняйте дороги в горах західної Галичини з сею головною жабівською дорогою, а будете бачити, як виглядають дороги там, де уряд дбає про них! Вже за тартаком у Ворохті «цісарка» стає бездонним багном, а де сухо, то метрової глибини діри так, що прийшлося нам окружати дорогу мокрими сніжками. Одно добре, що попри сю дорогу веде лісова колійка так, що від біди можна її тором посуватися вперед — інакше хіба вертай назад до Ворохти. Сама «цісарка» вимощена поперечними ялицями, по яких ступається мов по магільниці; але ті ялиці погнили, повно в них дір, а де ялиць нема, там болото і бездонне багно; і нікому ані сниться сяк-так ту дорогу направляти. Тож аж до т. зв. границі Жабя (яких 15 км. з Ворохти) ледво чи їхали ми два кілометри; увесь час треба було серед еквілібристичних штук із ровером посуватися вперед, до того ще постійно під гору. Ще до Арджелюжі яюсь щасливо добилися; але від Арджелюжі, де ми скрутили на полудневий схід і покинули колійку, ситуація стала ще гірша. Мости на потоках вода ще з весни зірвала так, що ми

з роверами з яких чотири рази мусіли переходити в брід, в однім місці цілий кілометр грязли в болотах, а на кінець недалеко границі вхопила нас злива. Аж о 3 з полудня стали ми на границі Жабя, на т. зв. Буковелі (970 м.) та хвилю відпочили і варили чай в хаті доволі інтелігентного Гуцула. Та як і прикра була ціла дорога з Ворохти, однак під краєвидним оглядом вона прегарна і живописна. З заду за нами Горгани, а се Хомяк, Синяк і дика Добошанка (1/57 м.), з правого боку ближше нас Кукул (1542 м.) і Кострича (1585 м.), так добре мені знані з давних передвоєнних тур, а далше найвисший верх Чорногори Говерля (2058 м.), що рисується на овиді немов велика синя копиця. І Кострича і гарна панорама Чорногори товаришать нам далі аж до Жабя-Ільці, де особливо від церкви видно увесь майже ланцюх Чорногори, вкритий на Шпицях і Кізіх Логах снігом. — Найтяжша часть дороги скінчилася; від Буковелі дорога стає трохи ліпша і сходить постійно в долину, хоча довго-довго ще про якусь їзду ровером нема бесіди, бо тут хиба лиш гуцульський коник безпечно перейде по тих вибоях і камінях. Що йно від клявзи на потоці Ільця і від Кривополя можна вигідно їхати аж під само Жабе. Властиво ми уже на території Жабя, бо й Буковеля і Кривополе й Ільця і Бистрець — то все Жабе, що займає яких 600 км².; але до Жабя-Слупейки, ціли нашої нинішньої дороги, ще дуже далеко. Дорога здовж Ільці дуже інтересна: гарна є клявза, що має вид синього озера, живописні є скали і гарно уложені верстви скал над потоком Кривцем, а найкрасша з усього панорама Костричі та Чорногори.

Перед самим Жабем-Ільцею ще раз захопила нас буря з сильною зливою, та ми щасливо якось дісталися в село Ільцю, однак довго ще звідси му- сіли їхати на схід болотами, заки через Бистрець дісталися на Слупейку. Від Жабя-Ільці дорога вела-здвж великого Черемоша, що по дощи котив свої сині філі з гуком і ревом по шипотах на гра- ницю Буковини; могутні його струї і силою і кра- скою нагадували нам найкрасші партії Дунайця. В Жабю-Слупейці стали ми в кінці о 8 вече- ром і нашли дуже добре приміщенне в жидівській гостинниці Гертнера. Господар інтелігентний, куль- турний, услуга добра, їда добра і недорога, по тяжких періпетіях добре спали під гарними, гу- цульськими ліжниками*). Жабє має і повітовий суд і почту і податковий уряд і церков і малий ко- стел — не знати для кого, бо тут самі Гуцули — а однак се запалий кут поза світом. А гарна тут сторона! Коби добра комунікація, коби залізниця, а ся прегарна сторона стягнулаб увесь туристичний рух до себе. А нині що? Одна «цісарка» з Ворохги, а другий гостинець 35 km. довгий з Косова, що його перед війною відомий польський турист д-р Орлович назвав величавим (wspaniały) — се дві артерії, що лучать сю закутину зі світом. Цісарку з Ворохти ми вже пізнали; «величавий» гости- нець до Косова мали ми пізнати завтра,

З Жабя виїхали ми 23 липня о год. 8 рано в північно-східнім напрямі до Косова і Снятина. Початок дороги з Жабя над Чорним Черемошем через Криворівню — хоча вчєрашня злива ли-

*) Сі ліжники, зроблені з правдивої вовни, коштують пересічно по 50 зл.

шила по собі болото — ще від біди. Криворівня — се гарно розкинене село, що було до війни, як каже д-р Орлович, українським Закопанім; тут на літо зїздили наші вчені і письменники, як Грушевський, Франко, Гнатюк, Леся Українка, Коцюбинський і др. Тут гарна околиця, добра купіль в Черемоши (з якої й ми користали), тут сам центр гуцульського життя. В Криворівні прощаємо Чорний Черемош, що іде через горішний Ясенів на полудневий схід до Устерік, щоб там з білим Черемошем злитися в одну ріку, і їдемо над потоком Варатином. Де дівся сей «величавий» гостинець до Косова? Замість нього тягнеться яких 2 кілометри одна з найгірших доріг, які можна собі уявити. Дорога поступовно підноситься в гору аж на Буковець (883 м.), засипана цілими остроми камінюками, що не знати, куди вести ровер, щоб не поторошити коліс. В кінці перебули ми й сю «мурованку» та стали змучені на вершку Буківця 12 km. від Жабця; на перебутті сеї дороги зужили ми аж 3½ години часу. Буковець — се водний діл, що відділює сточище Чорного Черемоша від Рибниці, тож дальша дорога веде доволі остро в долину і під тим оглядом подібна до серпентин на просторі Новий Торг — Хабівка. Осталих 21 km. до Косова переїхали ми протягом двох годин. Дорога з початку погана, стає що раз ліпша, в від Яворова навіть дуже добра. Увесь час їдемо над Рибницею, що кидається дико по скелях, місцями дуже глибоким яром; повно усюди скель, що додають принади оточенню. Минаємо гарний Яворів (до якого довгий, симпатичний зїзд в долину), відомий з того, що тут вирости славні різьбарі Шкрибляки та що звідси

іде родина Окуневських, минаємо з лівого боку Річку, де працював другий гуцульський артист Мегеденюк, переїздимо попід Соکیلським через Соколівку і Город, минаємо міст на Рибниці і стаємо в Косові коло $1\frac{1}{4}$ години. В Нар. Торговлі, куди ми поступили, не дістали нічого до їди, тож мусіли піти на обід деінде. Про Косів, його літників та лічниче заведенне д-ра Тарнавського (бачили ми тут деяких його пацієнтів на пів голих) не згадую — бо се загально відомі річи.

За Косовом почалася найкрасша частина дороги аж до Залуча перед Снятином; се одинока справді добра дорога, яку ми стріли у східній Галичині. З початку їдемо здовж Рибниці аж до Рожнова, а опісля перекидаємося на правий її бік і зближаємося до Черемоша. Минаємо скоро Джурів та Тучапи, перед Князем задержуємося, щоби направити шлявх у моім ровері (се зайняло $\frac{3}{4}$ години) а опісля дуже скорим темпом (особливо від фільварку в Залучи) доїздимо до стації Снятин; здалека бачимо вже Буковину, а саме Вашківці. Та тут ситуація зміняється; від стації до мосту на Пруті ще пять кільометрів дуже поганой, болотнистої дороги, а від мосту треба пхати ровер на високу гору, на якій лежить Снятин (міст лежить на висоті 209, Снятин 273 м.). Через те приїхали ми до Снятина аж о $7\frac{1}{2}$ вечером. (7³ km. від Жабя). Вже було цілком темно, а до того пустився дощ, коли ми зі Снятина вибралися дальше. І тут знов пімстилося на нас се, що ми не взяли з собою ліхтарок, бо дальшу дорогу зі Снятина до Стецевої (12 km.) переїхали ми на потемки так, що хвилями один другого не бачив. Попри цвинтар у Снятині

скрутили ми на північ і доволі доброю дорогою, але цілком на потемки серед невеликого дощу, через Потічок заїхали на край села Стецевої, що тягнеться в долину на право від гостинця. Тут довгий час блудили, бо лиш маленька кишенкова електрична ліхтарка освічувала нам дорогу, аж врешті о 10 вечером стали на приходстві у о. Лушпинського по 85 км. їзді. Щастє, що нас ніхто не задержував, бо тут тиш два кільометри до нової румунської границі і по 9 вечером без перепусток не вільно ходити по селі.

В Стецевій відпочили ми один день, оглянули стареньку деревляну церков, тепер вже замкнену, де лиш гуляють куниці і гніздяться яструби, оглянули старий цвинтар з кількома інтересними гробами, а 25 липня о 7¹/₂ рано пустилися в дальшу дорогу просто на північ до Городенки. Краєвид стає що раз то більше по-утсько-подільський; дорога йде вічно раз до гори, раз у долину, лісів уже нема, при гостинці лиш денедє трафляється дерево, а як оком глянеш, лани і лани без кінця. Дорога монотонна, але не найгірша. Минаємо Рудольфсдорф і Ясенів та по 17 кільометрах приїздимо о 10 до Городенки. Тут стратили ³/₄ години на репарацію мого ровера, але богато се не помогло, бо ще того самого дня над Дністом і в Устечку мусіли ми шляхвх ґрунтовно направляти. Дальша дорога з Городенки на північ аж до Семаковець—монотонний степ, майже без вегетації; за те від Семаковець ситуація зміняється. Ми наближаємося що раз більше до Дністра і від Семаковець починаємо їхати в долину що раз красшим, що раз глубшим яром. По обох боках дороги над невеличким, але

доволі бистрим потоком, починаються з початку хащі, опісля ліс; маємо вражінне, що ми серед гір. Се вражінне збільшає ще добра, мов гірська жерельна вода, що її під скелею пемо в Семаківцях. Чим ближше Дністра, тим красше відкриваються верстви червоного пісковика, переділені зеленим лупаком — від нього й ціла дорога і наші ровери стають зелені, мов помальовані. Що раз низше, що раз острійше зїздимо в долину, аж у кінці в Михальчи стаємо о год. 2 з полудня в величавім, глибокім ярі срібнолентого Дністра по 33 кільометровій дорозі. Поромом перевозимося на лівий беріг Дністра та стаємо на Поділлю. Памятне се місце; тут у часі світової війни велися завзяті бої, щоби здобути перехід на Дністрі, тут лягло на Поділлю тисячами »муштрованого люду«.

На Поділлю.

Над Дністром відпочиваємо дві години, купаємося, направляємо ровер та любуємося величавою природою. Тут Дністер пливе серед глибокого яру так, що майже нема місця на дорогу; з правого боку високий беріг покритий лісом, з лівого стрімкі, голі,— незвичайно інтересні для геольога — верстви червоного пісковика і зеленого лупака чергуються і творять живописну картину. Сеж не даром сю частину Дністрового яру коло Устечка, де ми як раз находимося, називають дністровою Швайцарією. Десь у горі високо над нами перелітають яструби, над водою мчаться мєви, а на Дністрі на камені сидить неподвижно цілі дві години велика біла чапля, яка тепер уже належить до рідкостей, і терпеливо жде на добичу.

В кінці закінчили ми нашу сесту і виходимо з яру від перевозу на дорогу до Устєчка, що лежить уже на подільським боці. Маленьке, жидівське, не інтересне місточко, однак живописно положене, бо тут сходиться яр Джурина з яром Дністра. Попри костел скручуємо наперед просто на схід, а $1\frac{1}{2}$ km. дальше на північ; однак яких 4 кілометри про їзду ровером і бесіди нема, бо дорога пнеться до гори — сеж ми з глибокого яру видістаємося на подільську плиту. І таких їзд ми в пізнійших днях мали багато; то зїздимо в яр ріки (Серет, Стрипа і т. и.), в долину дуже остро, то знов з яру пнемося що раз висше і висше в гору. Довго-довго бачимо ще яр Дністра і його величаву ленту й сей вид лагодить труди дороги; аж коли звернули ми яких 5 km. від Устєчка просто на схід, можна було цілком добре їхати. Типовий степ; ніде ані хатини, ані деревини — лиш колихаються лани жита і пшениці і тут і там видно людей при роботі. На схід їдемо степом яку милю, аж від залізничної стації в Ворвулинцях, що самітно стоїть у полі, перетинаємо залізничий шлях і звертаємо просто на північ на гостинець, що веде з Заліщик через Товсте до Чорткова. Дорога, хоча як магівниця (раз у долину, раз у гору), однак доволі можлива; степ і степ без кінця, лиш коло стації в Ворвулинцях невеликий лісок, а на ліво від нас здовж гостинця типова подільська льокалька, що веде з Заліщик на північ. Давгим, приємним спадом гонимо до Товстого, де стаємо о $7\frac{1}{2}$ вечером (50 km. від Стецевої). Місточко жидівське, далеко від світа, тож поява двох наколесників з наплечниками викликує серед публики, що вечером

променує (а була се субота), деяке вражінне; воно степенується, коли на запити пояснюємо, що ми вже від тижнів у дорозі.

Пізно вже, сонце заходить, а нас жде ще далека дорога, бо наша нинішня ціль — Залісе коло Чорткова. Тож скоро покидаємо Товсте, переїздимо на північ від Товстого попри село Свидову через залізничний шлях і скручуємо на полеву дорогу на північний схід, що має завести нас до Улашковець. Темно вже, у нас ліхтарок нема (моя маленька електрична ліхтарка вже не функціонує), на всі сторони крутяться полеві дороги, таблиць (або як тут кажуть, тариф) до орієнтації нема, в полі нема живого духа, місяця не видно, тож ми на полі перед самими Улашківцями заблудили. За далеко скрутили ми на право, переїхали на потемки через довгий ліс і станули на полудне від Улашковець в Милівцях серед глибокої ночі. Тут радив нам один сваток переночувати, ми однак рішили за всяку ціну перевести наш плян, тому поїхали, згл. пішли далше. Через міст у Милівцях вибралися ми з яру на лівий бік Серету, та в кінці через Заболотівку станули на гостинці - на краю Улашковець о год. 11¹/₂ в ночі. Звідси вела дальша дорога по части гостинцем (яких 2 km), по части полем, далше дубовим лісом т. зв. Галилеєю, що лежить 2 km. на захід від Заліся, і вже на небі зійшли Косарі, як ми в кінці дісталися о 2 год. в ночі до Заліся, де опинилися на приходстві в домі пп. Билинкевичів. Наша дорога від Стецевої винесла 75 km. Зазначу тут, що коли в часі цілої дороги ані в день, ані в ночі ніхто нас не задержував, ані з поліції, ані з сільської варти,

то перший раз на границі Заліся заінтерпелював нас сільський вартівник, що стеріг села, згл збіжа на полі пегед злодіями, «хто там є? де пани ідуть». Видно совісно сповняв свій громадський обовязок.

В гостинній хаті пп. Билинкевичів лишилися ми три дні, відпочивали в гарнім вишневім саді та дивувалися міліярдам мух, від яких ніяка сила не могла увільнити хати, бо з сими насікомими на селі боротьба просто безвиглядна. Ізза сильних дощів відпали наші пляни їзди до Золотого Більча та Борщева; лиш один раз зробили ми роверами 12 кільометрову прогульку по Галилеї. Так зветься великий дубовий ліс, що лежить 2 km. на захід від Заліся. По думці знавців се найгарнійший дубовий ліс на всю Галичину; і справді гарно тут перерубані лінії, старі дуби, перемішані з модриною, не оціненої вартости. Та теперішний властитель гр. Лянцкоронський винаймив сей ліс Жидам, а ті певно скоро його здевастують, бо недаром у сусідних Озерянах вже працює трачка. Шкода такого гарного закутка нашого Поділля!

1 липня дощ трохи надстав, тож коло 10 $\frac{1}{2}$, рано лишаємо гостинне Залісе й їдемо в напрямі Чорткова. Перетинаємо на перестанку Залісе залізничий шлях та віздимо на мурованку, що в північно-західнім напрямі веде через Шманківчики до Чорткова. Типовий подільський гостинець — розбитий, не консервозаний, повний вижолоблень і острих каменюк, а по кількох днях дощу ізза болота майже неможливий до їзди. Та ми сяк-так їдемо; дорога скручує на захід і починається довгий, острий, типовий зїзд в яр Серету до Чорткова. Прегарний зїзд, коби лиш дорога була ліпша, прегарна живо-

писна панорама Чорткова, з якої виринає на перший план готицький костел Домініканів, з правого боку. О год. 12½ віздимо через міст на Сереті до Старого Чорткова і за хвилю стаємо в самім Чорткові (15½ км. від Заліся).

В Чорткові купуємо оливи до роверів, дещо з провіантів, та знов з яру пнемося високо-високо попри суд і військові касарні. За нами живописний яр Серету з Вигнанкою та Нагірянкою, на право від нас розкинена Чортківська Біла. Звертаємо на захід здовж залізниці Чортків-Бучач і на ліво лишаємо важну узлову стацію Чортківську Білу, далеко в полі від села. Дальша дорога на захід мало інтернаціональна; типовий подільський бездеревний степ, ніде хатини, лиш поле й поле без кі ця. Сам гостинець ще уйде, хоча в багатьох місцях знищений і від війни не направлений; а як раз тут велися між Серетом та Стрипою важкі бої через увесь час світової війни, а ще пізніше в пам'ятнім 19 році. Дорога, як усі дороги на Поділля, фатально постраждала, вже в самім залуженні; вона йде на захід і не числиться з тереном так, що вічно горби й доли, а се мучить і ноги і груди. До сього всю дорогу мали ми сильний вітер в очи із заходу. 10 км. від Чорткова минаємо Білобожницю, дальше кольонію Мазурівку, перед Джурином перекидаємося на лівий бік залізничного шляху і стаємо о 4 на відпочинок поза Джурином (34 км. від Заліся). Джурин — доволі велике подільське село, нічим незамітне, хіба гарною церквою; недавно перед нашою їздою була тут параднезна місія під проводом єпископа Хомишина Тут уже зазначається дальший яр потоку — Джурина; тут уже видно

скельні верстви, тож і вода тут дуже добра. Варимо за селом за мостом на Джурині чай і по відпочинку їдемо далше безконечним степом у напрямі Стрипи. Дорога що раз гірша, що раз більше розбита, найгірша коло Трибуховець (9 км. від Джурина). Тут на кладбищі є гробниця родини Лушпинських із високим, дуже оригінальним хрестом, тож задержуємося тут якийсь час, а опісля звертаємо до Пишковець, що безпосередно лучаться з Трибухівцями, і стаємо о 6¹/₂ вечером в домі о. Лушпинського, наймолодшого брата мого товариша. Нині зробили ми 47 клм. прикрої та мало інтересної дороги.

Пишківці, невелике сільце, однак дає доказ, що може зробити енергія одного чоловіка. Молодий, енергійний парох, що застав тут стару, деревляну церков, довів до сього, що мимо воєнного лихолття (сеж бо околиця Стрипи була як раз тереном позиційної війни) в селі кінчать будувати гарну, муровану церков; яких заходів вживає о. парох, щоби роздобути потрібні фонди і не обтяжити бідного села, се тайна його сильної волі й інтензивної помочи його подруги.

Другого дня о 8¹/₂ рано лишаємо Пишківці і о 9 вїздимо із сторони Підліся через міст на Стрипі до Бучача (6 км. від Пишковець). Дорога дуже погана, з початку під гору, опісля сильний спад у долину, з прегарним видом на Бучач, що розкинувся живописно над глибоким яром Стрипи. І знов як в Устечку і Чорткові з яру мусимо драпатися з роверами добре до гори, заки через Нагірянку найшлися в горі за Бучачом при залізничім

двірці Звідси жде нас погана, монотонна дорога на захід до Озерян (8 км.) і Монастириск 17 км. від Бучача. З усіх доріг на Поділля ся дорога з Бучача до Монастириск — певно найпоганійша; від війни ніхто її не консервує, не направляє, до половини заросла травою, дощі поробили глибокі колії, остре каміння повилазило на верх, де-неде лежать цілі його купи, так, що хвилями розпука бере куди й як їхати. А до того дорога монотонна, вічно з гори на долину і до гори — се друге частійше. Остатками сил боремося з сею дорогою; завдяки їй ще раз мусимо направляти коло Озерян ровер — на щастє направка невелика. Однак все колись кінчиться; тож і ся погана дорога наближається до кінця; ще поборюємо гору довгу на кільометер, в кінці о год. 1 довгим спадом на 1½ км зїздимо в яр Коропця до Монастириск, положених — подібно як Чортків і Бучач живописно в долині. Тут задержуємося хвилю коло великої відновленої фабрики тютюну, читаємо театральну оповістку трупи Міткевичевої, а опісля знов з яру Коропця пнемося стрімко до гори і за містом на горі в корчах робимо довго заслужену сесту. Тут кінець нашим трудам; три кільометри за містом вїздимо в прегарний яр Суходіл, що веде нас стало в долину аж до Дністра. Дорога, така погана до Монастириск, стає що раз ліпша; монотонія степів кудись ділась, а ми маємо вражінне, що вїхали в гори. Оба боки Суходола від Коростятина стають що раз стрімкіші, високі, в міру як з правого боку зближаємося до Золотої Липи, а просто перед себе до Дністра. Гарний ліс, з початку лише з лівого боку, а опісля з обох боків,

товаришить нам здовж цілої дороги, що веде увесь уже час здовж залізної дороги. І ми не оглянулися, як доїхали до Дністра, як переїхали довгий на 490 м міст та як опинилися знов на правім боці Дністра о год. 4 $\frac{1}{2}$ (43 км від Пишковець) оподалік Нижнева. Над Дністром останній наш відпочинок, остання досконала купіль у маєстатичній ріці, що тут починає вдиратися у глибокий подільський яр. Переїздимо в західнім напрямі через цілий Нижнів, де крім великого парку нема нічого замітного; в містечку, переважно українським, багато розквартировано війська, що тут від кількох тижнів є на вправах. Коло костела скручуємо на приватну дорогу, що що раз висше і висше йде в гору і о год 6 $\frac{1}{2}$, вечером стаємо 6 км від Дністра в селі Братишеві, що розкинулося широко й високо над Нижневом майже на верху Вовчої гори (Нижнів має положення 208 м, Вовча гора 354 м).

В Братишеві найшли ми гостинне прийатте в домі о. декана Чеховського і його рідні. Діти о. Ч. і їх свояки, ученики гімназії, в части вже абітурієнти, заводять вечером гарний хор і співають стрілецькі та інші пісні Тут остали ми через день 31. липня, подивляли гарне господарство п. п. Чеховських, гарний сад, оглядали гарну панораму Товмаччини та далекі — далекі Горгани.

1. серпня о 4 рано відїхав я в товаристві мого товариша ровером з Братишева до стації в Нижневі; ще раз мав нагоду переїхати з гори в долину 4 $\frac{1}{2}$ км стрімкою, доволі небезпечною дорогою. Розпрощався я на стації з добрим, вирозумілим товаришом цілої нашої дороги, що тут іще лишився у своїх свояків п. Ч., розпрощався з о. Ч. і його

хлопцями, що приїхали кіньми на станцію -- і о 5 год. потягом поїхав до Львова. Сюди прибув я в полудне, заплатив — подібно як колись у Стрию — якусь додаткову оплату від ровера (баг жове) на дохід міста та переїхавши ще $4\frac{1}{2}$ км. улицями Львова найшовся в кінці дома. Зазначу тут, що дорога від двірця у Львові може витримати вповні конкуренцію з дорогою Бучач — Монастирська, а хто хоче знати машину і дістати потрясення мозку, нехай з наплечником переїде вулицю Вірменську та Скарбківську.

Стомилева тура на колесі скінчена.

* * *

На кінець кілька практичних заміток. 1) В до-рогу брати як найменший багаж і лиш те, що конче потрібне; наплечник, що важить більше як 4 — 5 кг., є безпотрібним баястом. Біля брати не багато; як треба, можна випрати його в кождім потоці і зараз висушити на сонці.

2) Конче взяти ліхтарку, прибори до роверу (найліпший американський ключ) — та очевидно і репературки. 3) Оливи в часі дороги не жалувати.

4) Темпа їзди не зміняти; не бавитися в якогось »Kilometer-Fressera«, бо завдання туристики не є зробити як найбільше дороги, але дивитися довкола і задержати в пам'яті те, що найінтересніше. 5) З сеї причини ніколи не треба форсувати; короткий горб, хоча й острий, можна взяти одним розгоном. але під довгий горб безумовно треба зсіти, коли хочемо зашанувати машину і що важніше, серце — тим більше, коли нас жде довга тижнева дорога.

6) Алькоголів безумовно не вживати. До відсвіження вистане чиста, свіжа вода — а її особливо в горах та й на Поділлю усюди доволі, а ще ліпше гарячий чай. Теж раджу туристам усе мати з собою добрий термос, а коли ні, то спиритусову машинку; тоді денебудь при дорозі можна заварити чай, а ніщо так не скріпляє і не реставрує туриста. Виїмково лиш де нема доброї води, а спека, можна випити невелику склянку пива, але воно найчастійше йде в ноги і чоловік стає отяжілий.

7) Щоби побороти змучення, добра є чоколада або пастилки Котя; а що в дорозі чоловік пріє і висихає йому в губі й горлі, то добре є від часу до часу брати до губи винний або солодкоквасний цукорок. І тут мушу з признанням піднести, що цукорки, що найліпше відповіли сьому завданню, се цукорки з фабрики »Фортуна« — на жаль навіть по наших торговлях не всюди їх дістанете.

Дороги усюди були безпечні, прикростий з ніякого боку ми не зазнали, навпаки стрічали з різних сторін багато ввічливости так, що цілу дорогу, хоча довгу і туристично не раз доволі прикру — перебули ми з повною сатисфакцією, а приємні спомини остануть нам на довго в пам'яті.

Львів, серпень, 1925.

Handwritten marks and faint traces of text in the upper left corner, possibly including the number '13'.